

TALABALARNING MUSTAQIL BILIM OLISH KOMPETENSIYALARINI SHAKILLANTRISHNING TASHKILIY-PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI

Bekmuradov Zarif Xurramovich
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada oliy ta'lim tizimida talabalarning mustaqil ta'lim olish kompetensiyalarini shakllantirish, mustaqil ta'lim olish kompetensiyalarini shakllantirishning tashkiliy pedagogik xususiyatlari va rivojlantirish yo'llari ko'rsatib o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *oliy ta'lim, ta'lim jarayoni, o'quv mashg'uloti, mustaqil ta'lim, kompetensiya.*

Talabalarning mustaqil ta'lim kompetensiyalarini shakllantirish oliy ta'lim tashkiliy-pedagogik jarayonining muhim vazifasi hisoblanadi. Ushbu kompetensiyalar talabalarga kasbiy bilim va ko'nikmalarni muvaffaqiyatli o'zlashtirishga, o'z-o'zini tarbiyalash va o'z-o'zini rivojlantirishga, mustaqil kasbiy faoliyatga tayyorlashga yordam beradi.

Talabalarning mustaqil ta'lim kompetensiyalarini shakllantirishning tashkiliy-pedagogik xususiyatlari quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin:

☐ Ta'lim jarayonining maqsadli yo'naltirilganligi. O'quvchilarning bilim olishi ularning mustaqilligini, ta'lim jarayonida faol ishtirok etishini rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi kerak. O'qituvchilar o'z oldiga talabalarning o'zini o'zi tashkil qilish va mustaqil ishlash qobiliyatini rivojlantirishni maqsad qilib qo'yishlari kerak.

☐ O'quv materialini mustaqil o'rganish uchun sharoit yaratish. Talabalarga, masalan, turli ta'lim platformalari va onlayn kontentdan foydalanish orqali kurs materiallarini mustaqil o'rganish imkoniyati yaratilishi kerak. O'z-o'zini o'rganish uchun adabiyotlar va qo'shimcha materiallar bo'yicha tavsiyalar ham berilishi mumkin.

☐ O'z-o'zini tashkil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish. O'qituvchilar o'quvchilarning o'z-o'zini tashkil etish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam berishlari kerak, masalan, o'quv vazifalari va vaqtini rejalashtirish, ularning o'quv faoliyatini tartibga solish qobiliyati, o'z-o'zini nazorat qilish va o'zini o'zi qadrlash qobiliyati.

☐ O'qitishning interfaol usullarini qo'llash. O'qitishning interfaol usullaridan foydalanish o'quvchilarning o'quv jarayonida faol ishtirok etishiga yordam beradi. Bunday usullar guruhlarda ishlash, muhokamalar, taqdimotlar, loyiha vazifalari va boshqalarni o'z ichiga olishi mumkin. Talabalarning ta'lim jarayonining faol ishtirokchisi bo'lishi muhimdir.

☐ Vazifalar va talablarning murakkablik darajasini bosqichma-bosqich oshirish. Vazifalar va talablarning murakkablik darajasini bosqichma-bosqich oshirish

talabalarining o'quv kompetensiyalarini bosqichma-bosqich va tizimli ravishda rivojlantirishga imkon beradi. Bu shuningdek, tahlil, sintez, baholash kabi yuqori kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirishga yordam beradi.

☐ Talabalarni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish. Talabalar o'rtasida qo'llab-quvvatlash va motivatsiya muhitini yaratish muhimdir. O'qituvchilar o'quvchilarning o'quv faoliyatida yordam berishlari, ularning muammo va savollarini muhokama qilishlari, ijodiy salohiyatlarini namoyon qilishlari uchun sharoit yaratishlari mumkin.

Talabalarining mustaqil ta'lim kompetensiyalarini shakllantirish o'qituvchi va talabalarining birgalikdagi faoliyatini talab qiladi. Ta'lim jarayonining ikkala tarkibiy qismi ham faol ishtirok etishi va bir-biri bilan o'zaro ta'sir qilishi muhimdir. Faqat bu holda biz o'quvchilarning mustaqilligi va kasbiy faoliyatga tayyorligini samarali shakllantirishga erishishimiz mumkin.

Talabalarining mustaqil ta'lim kompetensiyalarini shakllantirishning tashkiliy-pedagogik xususiyatlari quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

☐ Talabaning faol pozitsiyasini rivojlantirish. O'quv jarayonini tashkil etish o'quvchilarning faolligi va mustaqilligini rivojlantirishga yordam berishi kerak. Bunga faol ta'lim usullarini qo'llash (guruhda ishlash, muammoli topshiriqlar, loyiha faoliyati), ma'lumotni (kutubxonalar, elektron resurslar) mustaqil izlash uchun shart-sharoitlarni yaratish, o'quvchilarning o'zini o'zi tashkil etishi va o'zini o'zi boshqarishini rag'batlantirish orqali erishish mumkin.

☐ Mustaqillik va o'z-o'zini nazorat qilishni rivojlantirish uchun sharoit yaratish. Talabalar o'z o'qishlarining maqsad va vazifalarini mustaqil ravishda belgilash, o'quv faoliyatini rejalashtirish, ularning natijalarini nazorat qilish imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak. Shuningdek, o'quvchilarning xato va kamchiliklarini tan olishlari, ularni bartaraf etish yo'llarini taklif qilishlari mumkin bo'lgan fikr-mulohazalar tizimini yaratish ham muhimdir.

☐ Axborotni mustaqil izlash va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish. Talabalar axborotni mustaqil izlash va tahlil qilishni, uning ishonchliligi va qo'llanilishini baholashni, mavjud ma'lumotlarga asoslanib qaror qabul qilishni o'rganishlari kerak.

☐ Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish. Internet tarmog'i, elektron kutubxonalar, onlayn kurslar kabi zamonaviy texnologiyalar o'quvchilarning mustaqil bilim olish jarayonini sezilarli darajada osonlashtirib, uni yanada samaraliroq qilish imkonini beradi. Ular sizga katta hajmdagi ma'lumotlarga kirish, boshqa talabalar va o'qituvchilar bilan muloqot qilish, tajriba va bilim almashish imkonini beradi.

☐ Ta'lim jarayonini individuallashtirish. Har bir o'quvchining o'ziga xos individual xususiyatlari va ehtiyojlari mavjud, shuning uchun ta'limni tashkil etishda ularni hisobga olish muhimdir. Bunga ta'lim jarayonini farqlash, dastur va o'qitish usullarini har bir o'quvchining ehtiyojlariga moslashtirish orqali erishish mumkin.

Bunday tashkiliy-pedagogik xususiyatlar talabalarda mustaqil bilim olish, bilimlarni tahlil qilish va qo'llash, tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish imkonini beradi, bu esa ularning muvaffaqiyatli kasbiy faoliyatining muhim shartidir.

Talabalarining mustaqil ta'lim kompetentsiyalarini shakllantirishning tashkiliy-pedagogik modeli quyidagi xususiyatlarga asoslanadi:

1. Maqsadni belgilash: o'quvchilarning mustaqil bilim olish kompetentsiyalarini rivojlantirishning yakuniy maqsadini aniqlash, ular aniq, o'lchanadigan, erishish mumkin bo'lgan, dolzarb va cheklangan vaqt bo'lishi kerak.

2. Tashkiliy tuzilma: talabalarining mustaqil bilim olish kompetentsiyalarini rivojlantirishga yordam beruvchi qulay tashkiliy muhitni yaratish. Bu guruh va individual ish shakllarini yaratish, jamoaviy va yakka tartibdagi maslahatlarni tashkil etish, mustaqil ishlarga vaqt ajratishni o'z ichiga oladi.

3. Uslubiy apparat: o'quvchilarning o'quv jarayonida faol va mustaqil ishtirok etishiga yordam beruvchi turli metodik texnika va texnologiyalardan foydalanish. Bular turli xil guruh va individual topshiriqlar, loyihalar, tadqiqotlar, o'quv materiallari bilan mustaqil ishlash va boshqalar bo'lishi mumkin.

4. O'qituvchining namunasi: o'qituvchi o'quv faoliyati tashkilotchisi, muvofiqlashtiruvchi va maslahatchi vazifasini bajaradi, o'quvchilarning ta'lim mustaqilligini qo'llab-quvvatlaydi va yo'naltiradi. O'qituvchi ham o'z ishida mustaqillik, faollik va mas'uliyatni namoyon etib, namuna bo'ladi.

5. Baholash komponenti: baholash tizimi o'quvchilarning mustaqil bilim olish kompetentsiyalarini rivojlantirish va qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Bu bajarilgan topshiriqlarni, loyihalarni, mustaqil ishlarni baholash, o'quvchilarning mustaqillik darajasini va o'quv jarayonidagi faolligini baholash bo'lishi mumkin.

6. Mulohaza va o'z-o'zini baholash: Talabalar o'z ta'lim faoliyati haqida fikr yurita olishlari va mustaqil ta'lim kompetentsiyalarini shakllantirishda erishgan yutuqlarini baholashlari kerak. Buning uchun siz turli xil aks ettiruvchi topshiriqlar, portfellardan foydalanishingiz, shuningdek, talabalarining yutuqlari va muammolari haqida individual va guruh suhbatlarini o'tkazishingiz mumkin.

Ushbu model o'quvchilarning ta'lim jarayonida mustaqillik, mas'uliyat, faollik va motivatsiyani rivojlantirishga imkon beradi, bu ularning zamonaviy ta'lim talablariga va kelajakdagi kasbiy faoliyatiga muvaffaqiyatli moslashishiga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Alimov N., Mustofokulov A. Mashg'ulotdan tashkari mashg'ulotlarda ta'lim oluvchilarni texnik ijodkorlikka o'rgatish yo'llari // O'rta maxsus, kasb-xunar ta'limida malaka oshirish va kayta tayyorlash tizimini takomillashtirish muammolari. Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. -T.: -2008. -B. 35-37.).

2. 19. Alimov N., Turmatov J. Ta'lim oluvchilarning ijodiy kobiliyatlarini shakllantirish jarayonida muammoli ta'limning o'rni // Zamonaviy texnika va texnologiyalarning dolzarb muammolari. Respublika ilmiy- texnik konferensiyasi materiallari. - Jizzax, -2008. -B. 180-183.).

3. 20. Alimov N., Turmatov J. Ta'lim oluvchilarning ijodiy kobiliyatlarini shakllantirish jarayonida muammoli ta'limning o'rni // Zamonaviy texnika va texnologiyalarning dolzarb muammolari. Respublika ilmiy- texnik konferensiyasi materiallari. - Jizzax, -2008. -B. 180-183.).

4. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. - М.: Изд-во Института профессионального образования Министерства образования России, -1995.

5. Бобылева О.А. Развитие идеи целеполагания в построении обучения в отечественной дидактике: середина 50-х - 80-е гг. XX века: дис. ... канд. пед. наук. Хабаровск, -2008.

6. Ernazarov A.E. Methods of modern organization and implementation of training. Novateur publications Journal NX- A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal ISSN No: 2581 – 4230 VOLUME 6, ISSUE 5, May -2020.Pages : 311-315.

7. Ernazarov A.E. Specific features of training. International Journal on Integrated Education. DOI:<https://doi.org/10.31149/ijie.v3i5.375>. Volume 3, Issue V, May 2020. pp.30-34.

8. Ernazarov A.E. Clarification of the purpose and design of the training sessions. World Scientific News, Scientific Publishing House „DARWIN». WSN 80 (2017) 101-115.

9. Ernazarov A.E.Features of defining goals and objectives in training. Жамият ва инновациялар – Общество и инновации – Society and innovations. <https://inscience.uz/index.php/socinov/index>. 15 April 2021. 444-448.

7. Samievna, T. S., Mirkomilovna, R. M., & Obidovich, K. V. (2021). The professional pedagogical activity in modern education. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(9), 275-277.

8. Рахмонова, М. М., & Урмонова, Н. К. (2021). Основные Требования, История И Факты О Детской Одежде. Central Asian Journal Of Arts And Design, 2(12), 74-78.

9. Рахманова, М. М., & Анорбоев, А. (2021). МОДА САНОАТИ ВА УНИНГ РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ. Scientific progress, 2(7), 555-556.

10. Qizi, D. M. Q., Mirkomilovna, R. M., & Qizi, D. D. Q. Analysis Of Application TECHNOLOGY Of Ribana Knitted Fabric In The Details Of Products On The Basis Of Analysis Of Combined Outerwear Assortments. *Academicia Globe*, 3(02), 143-149.